

ROLI I ALEANCËS PANORTODOKSE BALLKANIKE NË DIVORCIN E SHQIPTARËVE NGA SHTETI OSMAN

Fati i Perandorisë multietnike Osmane u vendos në shekullin 19. Me ardhjen e Sulltan Abdulhamitit II në pozitë, shteti Osman përjetoi disfatë nga Rusia në luftërat Ruso-turke të viteve 1877-1878 dhe kjo e solli, përfundimisht, këtë Perandori në rrugën e shkatërrimit. Nën sulmet imperialiste Ruso panortodokse, Angleze, Franceze dhe më pas Italiane, shtetet dhe etnitë e ndryshme muslimane, që jetuan nën këtë Perandori me shekuj, filluan ta shohin veten e tyre nën zgjedhën koloniale, që Evropa e krishterë po impononte mbi pjesët e mbetura të Perandorisë së sakatosur. Megjithë rëniet që përjetoi shteti osman pas luftës Ruso-Turke, si rezultat i të cilave luftëra, Serbia dhe Mali i Zi u zgjeruan në llogari të tokave shqiptare, gradualisht u zgjërua edhe Bullgaria, Rumunia u pavarua, Bosna dhe Hercegovina u pushtuan nga Austro-Hungaria, Qiproja nga Britanikët, dhe më në fund me kolonizimin e Egjiptit nga Britanikët, të Tunizisë nga Francezët etj. Sulltan Abdulhamiti II arriti që të sigurojë njëfar stabiliteti të brendshëm për shtetin Osman.

Duke e përqëndruar pushtetin në duart e tij dhe duke përdorur mobilizimin panislamist si armë frikësuese ndaj fuqive grabitçare Evropjane, dhe si armë mobilizuese për popujt Islamë të Perandorisë,¹ Sulltan Abdulhamiti II arriti që të mobilizojë në mbrojtje të Perandorisë së tij pothuajse të gjitha racat që jetonin nën këtë Perandori. Ashtu si me Arabët, Kurdët e Boshnjakët, edhe Shqiptarët si komb musliman që ishin, i qëndruan, në përgjithësi, besnikë pushtetit Hamidian dhe i shërbyen atij me të gjitha mundësitë. Në fakt, Abdulhamiti, në ditët e fundit të ekzistencës së tij si Sulltan, duket që t'i ketë dhënë shumë përparësi elementit Shqiptarë në kornizat e shtetit Osman. Sipas Prof. J.Landau në librin "Politika Pan-Islame" (Oxford, 1990, pp.48-49) Lidhja Shqiptare e Prizrenit që u krijua nga paria Shqiptare me 1878, ishte një nga organizatat e para të mobilizimit Panislami, të cilën Sulltan Abdulhamiti u mundua ta krijojë në shtetin e tij kundër agresionit Evropian. Lidhja Shqiptare e Prizrenit, që u formua në shenjë proteste nga populli Shqiptarë kundër agresionit panortodoks, të cilin

---

¹ C.E.Farah, Reasesing Sultan Abdulhamid II's Islamic Policies, Archivum Ottomanicum, nr.14, 1995-96, pp.192.

agresion Kongresi i Berlinit e legjitimoi në trevat Shqiptare, përveç kërkesave Shqiptare për ruajtjen territoriale, nuk harroi që të vej në dukje karakterin Islam Shqiptarë, duke vënë në dukje dëshirën e Shqiptarëve për besnikëri ndaj Sulltanit osman dhe ligjeve të Sheriatit.² Lidhja Shqiptare e Prizrenit nuk i shkëputi lidhjet me Portën e Lartë të Stambollit, dhe një gjeneratë më vonë, gjatë kohës së agresionit Italian në Libi, me 1911, demonstrata prosulltaniane u shfaqën nëpër Shqipëri në mbështetje të Sulltanit – Halif, duke shprehur gadishmërinë Shqiptare për të luftuar të pafetë (Italianët) që pushtuan Libinë.³

Një kooperim të gjerë të elementit Shqiptarë nën suazat Hamidiane, ne e shohim edhe te truprojat e Sulltan Abdulhamitit, që ishin malësorë Shqiptarë, me në krye Isa Boletinin. Sekretarë të tij u bënë shumë Shqiptarë, si Ismail Qemal Bej Vlora e Mareshal Rexhep Pasha, kushëriri i Ismail Qemalit, Ferid Pashë Vlora i cili ishte edhe Kryetar i Shoqërisë Shqiptare të Stambollit, u bë kryeministër i shtetit Osman nga S.Abdulhamiti në vitin 1903⁴ Shemsuddin Sami Bej Frashëri, përveç themelimit të gazetës Sabah, Terxhuman-i shark, botimit të Kamusu-la'lomit, etj., u inkadrua nga Sulltan Abdulhamiti, gjithashtu ne politikën Osmane, si anëtarë i Këshillit të Inspektoratit të Ushtrisë Osmane.⁵

Fuqizimi i lëvizjes Xhon-turke në shtetin Osman i mbështetur fuqishëm nga qarqet që kërkonin reforma në Perandori, duke përfshirë këtu edhe shumë grupe Shqiptare, dhe sponzorizimi masiv që Donmet⁶ Selanikase i dhanë agjentëve anti-hamidian⁷ pushtetin e S. Abdulhamitit e solli buzë greminës në pranverë të vitit 1909. Me 13 prill të vitit 1909, pas revoltës së truprojës Shqiptare të S. Abdulhamitit me qëllim të mbrojtjes së tij në Stamboll, bënë që forcat Xhon-turke të ardhura nga Selaniku ta shtypin këtë revoltë pro-Hamidiane dhe ta rrëzojnë Abdulhamitin duke e përdorur shqiptarin Esad Pashë Toptanin.⁸

Rënia e pushtetit të Abdulhamitit dhe dalja e Xhon – turqëve në skenë nuk sollën rezultate të mira për minoritetet në shtetin Osman. Edhe pse lëvizja Xhon-turke pati si liderë të saj Shqiptarë si Ibrahim Temon dhe Ahmet Njaziun. Pas rënies së Abdulhamitit ajo u mundua që të Osmanizojë

² Sh. Ballvora, La “Ligue de Prizrend” et la question de l’autonomie de l’Albanie, pp.50

³ Turkei nr.198, vol.7, German Consul Gerhard von Mutius to Reichskanzler Bethman Hollweg, Selanik, 8.10.1911.

⁴ J.Swire, Albania, The Rise of a Kingdom, pp.78.

⁵ S. Shaw, History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, vol.II, pp.254

⁶ Cifutëria e konvertuar në Islam në shtetin Osman njihej me emrin “ donme”

⁷ Si nr. 5, pp.265.

⁸ Ibid, pp.90.

të gjithë subjektet e këtij shteti multietnik. Megjithëse Xhon – turqit nuk i ndaluan aktivitetet e klubeve nacionaliste, në fillim të udhëheqëjes së tyre në shtetin Osman, ata filluan prapagandën e tyre për Pan-osmanizëm, gjë që nxiti liderët nacionalistë Shqiptarë që kësaj ideje t'i përgjigjen me atë të nacionalizmit Shqiptarë.

Aktiviteti i Ismail Qemalit nëpër Stamboll si përfaqësues i interesave Shqiptare, bashkëpunimi i tij me Unionin Liberal dhe revolta e ushtarëve Shqiptarë kundër masave që ndërmoren Xhon-turqit, në kohën e Abdulhamitit, krijuan keqkuptime midis Xhon-turqëve dhe Shqiptarëve.⁹ *Për më tepër reformat që bënë Xhon-turqit më vonë në shtetin Osman, duke ndaluar krijimin e shoqërive nacionale, mbajtjen e armëve dhe lirive të tjera, të cilat shqiptarët i kishin pasur me shekuj revoltuan Shqiptarët*¹⁰ Madje edhe inatet personale që Xhon-turqit, si duket, i kanë pasur me shumë ish-mbështetës prohamidian, kryengritjeve që organizoi Isa Boletini kundër pushtetit Xhon-turk (në shumë raste i shtyrë nga serbët) dhe masakrave që Shefqet dhe Xhavit Pasha ndërmori kundër malësorëve Shqiptarë, i shtynë Shqiptarët drejt divorcit përfundimtarë me Osmanët dhe Devletin në të cilin ata shërbyen për pesë shekuj me radhë.

Roli i aleancës Panortodokse në copëtimin e Shqipërisë

Në të njëjtën kohë, kur marrëdhëniet Shqiptaro – Turke kishin arrijt acarimin kulmorë, fuqitë grabitçare panortodokse Ballkanike, i shikonin me ankth e me dëshirë këto përplasje . Pas shuarjes së kryengritjes Shqiptare të vitit 1910 dhe arratisjeve të shumë kryengritësve Shqiptarë në Mal të Zi, Malazezët u munduan që përplasjet Osmane-shqiptare t'i përdorin për interesa të veta. Për këtë, në pranverë të vitit 1911 Kral Nikolla i Malit Zi, i shtiu malësorët shqiptarë që të ngriten rishtazi kundër Turqëve, duke pasur, për qëllim kryesorë që këto kryengritje ta përdorte për qëllime ekspansioniste në Shqipëri.¹¹ Mali i Zi duke përdor bajraktarë si Sokol Baci, që ishin në shërbimin malazez, synonte që të organizojë rrebelim të masës katolike në Malësi të Veriut, rrebelim i cili me fanatizmin e vet nxiti muslimanët e Shkodrës që të kundërveprojnë ndaj këtyre veprimeve. Duke shfrytëzuar fanatizmat fetare forcat malazeze arritën që të vejnë bashkëpunim të plotë me rrebelët katolikë shqiptarë, dhe në shtator të vitit 1912 repartet malazeze sëbashku me malësorët katolikë hynë në luftë kundër forcave shtetërore Osmane¹² dhe

⁹ Ibid, pp.288.

¹⁰ Ibid.

¹¹ *Histori e Shqipërisë*, vëllimi II, 1984, fq.450

¹² Po aty, f.488.

shqiptare. Lufta e tyre në shumë raste pati karakter primitiv, ajo ishte luftë mes fisesh¹³ për të larë me këtë rast haqet e vjetra.

Fillimi i luftës Italo-Turke, dhe situata në Shqipërinë e Veriut, nuk la jasht dore as Greqinë dhe Bullgarinë, të cilat filluan të afrohen me njëra tjetrën për të vepruar në ngjarjet që ato i përjetonin me rrëzimin e shtetit Osman. Lufta Italo-Turke që filloi në shtator të vitit 1911, u tregoi forcave panortodokse në Ballkan se shteti Osman nuk kishte fuqi që t' u bëntë ballë sulmeve të tyre të organizuara.

Greqia, në të njëjtën mënyrë si Mali i Zi, e mbështeti fuqishëm revoltën Shqiptare në Malësi të Veriut. Për këtë Greqia dërgoi Ioannis Gryparin, ministrin e jashtëm grek që ta mbështesi luftën e Malësorëve në Veri nëpërmjet agjenturës së tij, dhe në të njëjtën kohë, të ketë kujdes që kjo kryengritje të mos kalinte në Shqipërinë e jugut. Grekët besonin se nacionalistët Shqiptarë kishin plane që kryengritjen e tyre anti Osmane ta përhapin edhe në Epir dhe sanxhakun e Korçës, në mënyrë që ta fusin Greqinë në luftë me Turqinë dhe ta deklaroronin Epirin tokë Shqipëtare¹⁴ duke minuar Megali Idenë greke për atë zonë.

Në këtë kohë kur Shqipëria e Veriut ishte e trazuar, qeveria Austriake mbështeste idenë për krijimin e një Shqipërie Autonome-etnike, e cila do të ballanconte fuqinë Serbe e Bullgare në Ballkan. Austriakët besonin se një Shqipëri autonome, me Selanikun, të cilin ata e shihnin si një qytet që duhej t'i përkiste Turqisë, do të kishin rrugë të lirë për në Lindje. Për këtë arsye Austria gjatë gjithë jësaj periudhe punoi me agjenturën e saj, që në Ballkan medoemos të krijohet një shtet Shqiptarë i fuqishëm, i cili do të minonte Serbinë në Adriatik dhe në gadishull. Jo më kot, Faik Konica pati thënë se : “ Të mos ishte Austria, sllavët dhe grekët do ta merrnin për 24 orë Shqipërinë... Frika e Austrisë i mban armiq tanë; ata që s'e kuptojnë këtë janë gomarë.”¹⁵

Por, ideja e një Shqipërie etnike autonome refuzohej, fuqishëm, nga Greqia, Bullgaria e Serbia. Për këtë arsye, në Tetor të vitit 1911, kryeministri bullgar Geshov dhe ai serb Millovanoviq, filluan bisedat dhe planet e tyre, për ta minuar këtë ide. Në bisedat që pati Geshovi me kryeministrin serb Millovanoviq, ky ia bëri të qartë Geshovit se solucioni më i mirë për interesat serbe në Ballkan do të ishte pushtimi i Shqipërisë së Veriut dhe sigurimi i një rruge detare për të dalë Serbia në Adriatik, dhe pushtimi i Shqipërisë së Jugut nga Greqia .¹⁶ Në këto bisedime, Serbia me Bullgarinë

¹³ Si shenimi nr.4, pp.142.

¹⁴ Letër e Ministrisë së Jashtme Greke, dërguar Konsullatave në Shqipëri dhe Epir. Athinë, 25,prill,1911, nr.10193.

¹⁵ Sh . Delvina, *Pa pavarësi Fetare nuk ka pavarësi kombëtare*, 1998, Tiranë, f.102.

¹⁶ I.E.Geshov, *The Balkan League*, London, s.a. pp.15.

ranë dakort që Serbia të kishte të drejtë të plotë mbi vilajetin e Shkodrës dhe të Kosovës, që ndodhej në Veri të Bjeshkëve të Sharrit, ndërsa Bullgaria do të kishte të drejta mbi vilajetin e Adrianopojës – Edrenes.¹⁷

Me këto traktate të fshehta panortodokse, në Ballkan planet Austriake për një Shqipëri Etnike u shkëlmuar nga Bullgaria dhe nga Serbia, të cilat duke rënë dakort mbi të ardhmen e territoreve Shqiptare, nën udhëzimet Ruse, ishin udhëzuar nga qendrat oanortodokse të Rusisë, që pas kësaj të gjenin gjuhë të përbashkët me Malin e Zi dhe Greqinë.¹⁸ Kështu që me 12 mars 1912, nën komandën Ruse u përfundua aleanca e parë panortodokse e Ballkanit ndërmjet Serbisë dhe Bullgarisë. Të dy vendet, pasi që u pajtuan për luftë të përbashkët kundër Turqisë dhe territoreve Turke në Ballkan, ranë dakort që në rast fitoreje, Serbia do të njëjto të drejtën e Bullgarisë për marrjen e territoreve në Lindje të maleve Rodope dhe lumit Struma, ndërsa Bullgaria të njëjto të drejtën e Serbisë që ta shtrij sundimin e saj deri në perendim dhe veri të maleve të Sharrit, duke përfshirë këtu të gjithë Kosovën. Mirëpo për zonën që mbetej ndërmjet maleve të Sharrit, lumit Struma dhe Liqenit të Ohrit duhej të formohej një shtet autonom. Po nëse më vonë do të vendosej që ky territor të ndahej mes tyre, atëherë Serbia do të merrte një rrip të territorit në Maqedonin veriore, kurse Bullgaria do të merrte viset përreth Ohrit Një zonë e lirë që do të lihej në të dy anët e lumit Vardar të sipërm, do të ishte nën administrimin e Car Nikollës II të Rusisë.¹⁹

Gjatë luftës Italo-Turke të vitit 1911 në Libi, pushteti Osman u gjend mes dy zjaresh. Nga njëra anë ata duhej që të mbronin Libinë nga agresioni Italian, dhe në anën tjetër ata duhej që të merreshin me kryengritjet në Ballkan që sponsorizoheshin nga Serbia, Mali i Zi, Greqia dhe Italia. Megjithatë pushteti osman dërgoi në Libi disa përforcime të vogla nën komandën e Mustafa Kemal Beut (Ataturkut) dhe Enver Beut që të organizojnë rezistencë ndaj agresionit Italian. Edhe pse Italianët deklaruan zyrtarisht pushtimin e Libisë me 4 Nëntor 1911, rezistenca Osmane (bashkë me Libiasit) vazhdoi në formë guerile përbrenda vendit. Italia duke dashur që ta dobësojë pushtetin Osman sa më shumë që të jetë e mundur, filloi dërgimin masiv të armëve dhe vazhdoi t'i nxiste acarimet anti-Osmane në Shqipëri dhe Mal të Zi,²⁰ nëpërmjet spiunazhit dhe agjenturës së saj. Ky fakt ishte vënë re që më parë dhe spiunazhi serb pati vënë re se përveç agjenturës Austriake agjentët italian po punonin intensivisht në Shqipëri dhe

¹⁷ Shih shenim 11, f.486.

¹⁸ Ernst Helmreich, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912 – 1913*, pp.32-33.

¹⁹ Shih: nr.16, pp.53-55.

²⁰ Shih: nr.5, pp. 290.

parashikohej që nga ata të nxitej një revoltë e madhe në pranverë të vitit 1912.²¹

Patriotët shqiptarë duke përfituar nga kaosi, që po përjetonte shteti Osman, u munduan që këtë lojë ta luajn në interes të tyre. Shqiptarët Arbëresh të Italisë, në bashkëpunim me spiunazhin Italian, në këto kohë kaluan në krah të Italisë, përkundër planeve Austro-Hungareze, apo, shteteve sllave ndaj Shqipërisë.²² Duke parë rrjedhën e ngjarjeve në Perandori, deputetët shqiptarë në parlamentin Osman i kërkuan qeverisë që të garantonte reforma politike, ekonomike dhe kulturore për Shqipërinë. Përë këtë, Hasan Prishtina e paralajmëroi Portën e Lartë se nëse këto dëshira nuk përmbushen, Shqipëria do të revoltohej.²³ Në të njëjtën kohë Hasan Prishtina shkoi në Shkup dhe u përpoq të hynte në bashkëpunim me Organizatën e Brendshme Maqedone, të organizonte rezistencë në Maqedoni. Por ky bashkëpunim nuk u arrit me Maqedonët, pasi që qeveria Bullgare ua ndaloi atyre të hynin në negociata me shqiptarët.

Mirëpo Serbia vepronte ndryshe. Ajo i furnizoi shqiptarët me armë dhe mezi priste shpërthimin e luftës, që do të prishte status quone e Ballkanit, ku shqiptarët do të vriteshin me Osmanët. Pasi që do të dobësoheshin të dyja palët, fituese do të dilte Serbia dhe liga Panortodokse Ballkanike.²⁴ Prandaj Serbia dërgoi shumë agjentë të saj në mesin e shqiptarëve, dhe në veçanti të Isa Boletini, për t'i bindur ata që të luftojnë kundër regjimit Xhon-turk. Dimitrijeviq Apis, kryetari i organizatës serbe Cerna Ruka (Dora e zeze), ishte një nga agjentët më të suksesshëm serb që arriti ta bindëte Isa Boletinin, se serbët dhe shqiptarët duhet ta çlironin tokën e tyre nga turqit.²⁵

Në maj të vitit 1912, një aleancë tjetër panortodokse, ngrehu telat e saj për uzurpimin e trojeve Shqiptare në Ballkan. Ajo ishte aleanca Greko-Bullgare. Marrëveshja Greko-Bullgare, ishte një marrëveshje e fshehtë, defansive, e vlefshme për tre vjet, e cila synonte mbrojtjen dhe luftën e përbashkët Greko-Bullgare kundër Turqisë. Sipas marrëveshjes në fjalë, në rast se një nga shtetet në aleancë sulmohet nga Turqia, atëherë shteti tjetër duhej t'i shpallte luftë, dhe në këtë luftë të dy shtetet do të vepronin si një trup i vetëm kundër Turqisë dhe Fuqive të Mëdha. Në këtë aleancë, Greqia me Bullgarinë futën, si pjesë të traktatit të tyre, përveç ambicjeve të tyre kundër Turqisë kontinentale, edhe interesat grabitqare greke ndaj Qipros.²⁶ Edhepsë Greqia me Bullgarinë kishin mosmarrëveshje të tyre në lidhje me

²¹ BD., vol. IX, pjesa I, nr.540, Barclay to Grey, Beograd, 16.01.1912.

²² Shih: nr. 11, fq.329.

²³ Po aty.

²⁴ Po aty.

²⁵ Shih: nr 4, pp. 128.

²⁶ Shih : nr. 16, pp.133.

çeshtjen Maqedone, ata i lanë anash këto zënka dhe marrëveshjen në fjalë e kthyen në një marrëveshje plotësisht anti-turke.

Megjithatë, marrëdhëniet Greko-Bullgare edhe pas kësaj marrëveshje ishin shumë të dyshimta. Secila palë kishte dyshim dhe frikë rreth ndonjë marrëveshje të fshehtë, që Greqia, apo Bullgaria mund ta bënte me Shqiptarët. Në të njëjtën kohë Greqia dhe Bullgaria ishin të shqetsuara në lidhje me revoltën në Shqipëri, dhe secila palë kishte frikë se mos po kalonin trazirat shqiptare në Maqedoni dhe në Epir, gjë që do të minonte planet e tyre ogurzeza mbi zonat e përmendura²⁷ duke mobilizuar shqiptarët si t'zot të toka ve të tyre.

Mirëpo sukcesi i shqiptarëve, me 9 gusht të vitit 1912, kur ata arritën që t'i impononin Turqiaë kërkesat e tyre për autonomi, reforma dhe kontroll nga Shqiptarët e vilajeteve të Kosovës, Janinës, Manastirit dhe Shkodrës i nxitën fuqitë panortodokse Ballkanike që të shpërthejnë në amok të egër antishqiptarë. Greqia, në veçanti, kaloi në një amok të paparë, kur Hasan Tahsin Pasha u bë Vali i Janinës,²⁸ kapitalit të Çamërisë, Austria që kishte interes për krijimin e shqipërisë, duke parë rrezikun panortodoks në Ballkan, dërgoi ministrin e jashtëm Kontin Leopold Berchtold që t'u kërkojë fuqive të mëdha ta inkurajojnë Turqinë që të decentralizojë administratën e saj. por, ndërhyrjet austriake dhe koncesionet e tyre ndaj shqiptarëve në gusht, për Greqinë, Serbinë dhe Bullgarinë ngjallën frikën ndaj krijimit të shtetit Shqiptarë.

Ndaj këtij fakti që po kryhej, Greqia ndërmori hapin e parë të kryqzatës antishqiptare. Me 18 gusht kur Turqia u pajtua me kërkesat shqiptare, Greqia i kërkoi Bullgarisë, Serbisë dhe Malit të Zi që të formonin një aleancë katërpalëshe kundër Shqipërisë dhe shqiptarëve me qëllim që koncesionet e propozuara nga Austria të kthehen në favor të sllavëve dhe grekëve. Greqia ushtroi protestë²⁹ porse Turqia e injoroi këtë protestë. Me refuzimin e kërkesës greke nga turqit, ministri i jashtëm grek Llambro Koromilla, i kërkoi shteteve ortodokse të Ballkanit që nëse Turqia nuk bënte 'përmirësimin' e menjëhershëm të gjendjes së krishterëve në shtetin Osman, ata duhet që të hidheshin në luftë.

Pas shpalljes së autonomisë së Shqipërisë, Mali i Zi, ashtu edhe Greqia kaloi në amok. Edhepse malësorëve katolikë iu dërgua Peshkopi i Shkodrës, Imzot Serreqi³⁰, që t'iu spiegonte çeshtjen e autonomisë dhe amnistisë që e pritnin, ata të shtyrë nga Mali i Zi, kësaj nisme nuk iu përgjigjën pozitivisht. Për këtë , ata u kërkuan malësorëve që të vazhdojnë

²⁷ B. Kondis, *Greece and Albania*, pp.72-74.

²⁸ Shih : nr. 4, pp.124.

²⁹ Athinë, 20 gusht, 1912, letër Ambasadës në Stamboll.

³⁰ T. Zavalani, *Histori e Shqipërisë*, fq. 215.

luftën e tyre për paravarësi deri në fund. Mali i Zi u afrooi malësorëve shqiptarë armë e municion që të vazhdonin luftën. Urrejtja e katolikëve për turqit, i bëri ata që të verbërohen e të mos e kuptojnë hipokrizinë malazeze. Në shtator, disa udhëheqës malësorë morën udhëzime nga Cetinja dhe revolta u ndez përsëri. Austrohungaria duke i kuptuar lojrat malazeze refuzoi t'u vinte në ndihmë malësorëve katolikë. Por, malësorët sulmuan Plenicën. Fisi i Kelmendëve, nën udhëheqjen e Dedë Sokolit përparuan kah bregu i Matit për t'ia prerë rrugën përforcimeve që po vinin në ndihmë të Shkodrës nga Tirana me rrethe. Më 8 tetor, malazezët hynë në lojë, duke i shpalur luftë të shenjtë(kryqëzatë)Turqisë dhe nisën pushtimin e tokave shqiptare³¹

Me përmirësimin e gjendjes së shqiptarëve në Ballkan dhe formimin e shtetit autonom shqiptar, fuqitë panortodokse të Ballkanit nuk patën zgjedhje tjetër përveç luftës. Kështu që me 26 gusht 1912, Bullgaria vendosi të marshojë drejt luftës kundër Turqisë. Me 5 shtator 1912, qeveria Bullgare e njoftoi Greqinë se Serbia dhe Bullgaria kishin vendosur për të shkuar në luftë kundër Turqisë dhe për këtë dëshironin mbështetjen greke.³² Kryeministri grek Elefterios Venizelos i gjetur përballë kësaj kryqzate antishqiptare, nuk mbeti pasiv, por e shtyri Greqinë në luftë kundër Turqisë. Me 13 tetor, Greqia, Bullgaria dhe Serbia i paraqitën ultimatum Portës së lartë që të respektojë të krishterët e shtetit të saj. E gjendur përballë terrorizmit panortodoks Ballkanik, me 17 tetor, Turqia u detyrua që t'i përgjigjet ftesës panortodokse me shpallje lufte kundër Bullgarisë dhe Serbisë. Me 18 tetor, Greqia iu bashkangjiti ligës panortodokse dhe i shpalli luftë Turqisë,³³ me çka filloi lufta e parë Ballkanike.

Pas pushtimit që i bënë trevave autonome Shqiptare ushtritë panortodokse Ballkanike, çeshtja e ardhmërisë së kombit shqiptarë vehej në pikepyetje. Malazezët, të cilët përkrah malësorëve katolikë të Dedë Sokolit, me 22 shtator kishin filluar pushtimin e Veriut të Shqipërisë,³⁴ me 8 tetor i shpallën luftë Turqisë dhe me 28 tetor rrethuan Shkodrën.

Me 10 Nëntor, grekët pasi kishin pushtuar Selanikun, rrethuan Janinën. Më pas pushtuan Sazanin dhe Himarën.³⁵ Në Himarë, ishte ngritur në revoltë qysh me 5 nëntor kolona e pestë e grekofilit Spiro Milos duke luftuar kundër vullnetarëve shqiptarë dhe trupave turke. Me 20 nëntor, nën komandën e gjeneralit Damianos u pushtua Korça.³⁶ Serbët pushtuan Kosovën me 23 tetor dhe bashk me malazezët, pasi thyen forcat Osmano –

³¹ Shih: nr. 4 pp.134.

³² Panasi ndaj Koromiliasit, Sofia, 5.09.1912.

³³ Shih: nr. 4, pp.134.

³⁴ Ibid, pp.133.

³⁵ Shih: nr. 11, fq.493.

³⁶ P. Ruches, *Albania's Captives*, pp.66

shqiptare në Kumanovë, u drejtuan drejt Prishtinës dhe Jenipazarit.³⁷ Ismail Bej Qemali, i cili në këtë kohë po shkonte për në Stamboll për ta shqyrtuar gjendjen me kabinetin Osman, gjatë rrugës u pengua dhe nuk u takua me princin malazet Mirko, në Triest. Mirkoja i kërkoi Ismailit, që ai të shpallte pavarësinë e Shqipërisë, duke e shpallë Ismailin mbret dhe duke i njohur posedimet e Malit të Zi në Veri të Shqipërisë. Në të njejtën kohë veziri Qemal Pasha i kërkoi Ismailit që të bënte dhe të merrte një post ministror në qeverinë Turke, por Ismail Qemali këtë e refuzoi.

Pas kësaj, ai u kthye në Shqipëri dhe në Durrës kërkoi që të shpallte pavarësi për tokat shqiptare, të cilat akoma nuk kishin rënë nën pushtimin panortodoks. Por, popullsia e Durrsit, Ismail Qemalin dhe shokët e tij i konsideronte si 'agjentë dhe provokator'. Për këtë Ismail Qemali me veprimtarët e tij, u detyruan të largohen nga Durësi për në Vlorë dhe me 28 Nëntor 1912 shpalli pavarësinë e Shqipërisë³⁸ së sakatosur nga kryqzata panortodokse e Ballkanit. Italia dhe Austria e pranuan këtë pavarësi menjëherë për hirë të interesave të tyre në Ballkan dhe nga frika e përparimit të mëtejshëm panortodoks. Në konferencën e Ambasadorëve në Londër, fuqitë Evropiane 'vendosën' për kufijt e Shqipërisë, duke lënë, kështu vetëm Italinë me Austrinë në grindje për 'Princin' e mundshëm që duhej të udhëhiqte Shqipërinë Londineze.³⁹

Status – quoja e Ballkanit ishte prishur. Për Shqipërinë dhe shqiptarët nuk kishte më kthim në Shqipërinë e 9 gushtit të vitit 1912. Nga katër vilajetet ata arritën që të sigurojnë vetëm një vilajet e gjysëm. Lojrat e fuqive të mëdha, shkatërrimi i fuqisë Osmane, aleanca panortodokse Bullgaro-greko-malazeze-serbe, nën udhëheqjen Ruse, dhe përçarja e brendshme shqiptare, e sollën punën të shkatërrimi i ëndrrës shqiptare për një shtet etnik në Ballkan. Në këtë mënyrë agonija e tragjedisë shqiptare të shekullit 20. përjetoi lindjen e saj tragjike si pasojë e aleancës panortodokse ballkanike gjithnjë vigjilente mbi ndodhitë dhe hapat e Shqipërisë Londineze përgjatë tërë shekullit të përgjakshëm të njëzetë.

---

³⁷ Shih: nr.5, pp.294.

³⁸ Shih: nr. 4, pp.137.

³⁹ Si shenimi 37, pp. 297.

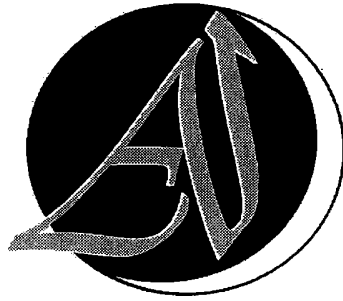
Olsi Jazexhi

**The role of the Pan orthodox Balkan Alliance in the divorce of
Albanians by the Osman state**

Summary

The neighbors of the Albanians were very much interested to separate the Albanians from the Osman Empire, especially the Slavs and the Greek for a very long period of time. At the mid of the 19th century, the anti-Osman propaganda managed to convince the Albanians that they are being suppressed by the Turks and that its time that they be released from the Osman yoke.

This is the reason for activating all the means available. The Balkan Pan orthodox Alliance was also involved in this. By using religion as a pretext it succeeded in using the Montenegro's and Christian highlanders, led by Dede Sokoli to evade northern Albanian territories pretending as if they were liberating them from the Turkish army.

Materiale

